

Kamil Kopecký z projektu E-Bezpečí: Internet a děti? Žijeme obrovský experiment

O téměř milion a čtvrt přišla loni žena z Olomoucka, která na sociálních sítích uvěřila podvodníkovi, jenž se vydával za Australana sloužícího v mírových sborech OSN v Somálsku. Sliboval jí společné soužití. Poslal jí zásilku, žena však na poplatcích za ni utratila přes milion korun. Nakonec ale zbystřila a muži napsala, že vyhledá právní pomoc. Poté s ní přestal komunikovat. Podobné případy nejsou výjimečné. O tom, jaké nebezpečí na nás na internetu čeká, mluví v rozhovoru Kamil Kopecký, vedoucí projektu E-Bezpečí Univerzity Palackého v Olomouci.

PETRA PÁŠOVÁ

► Jak moc jsme důvěřiví?

Ačkoli se o Čechách traduje, že jsou velmi nedůvěřiví, na internetu jsme důvěřiví poměrně hodně. Na základě případů z naší poradny lze říci, že velmi důvěřivá je na internetu především starší generace, která je ochotná pro dosažení slevy na výrobku nakoupit za velké peníze neuvěřitelné věci... A bohužel se nechat třeba i podvést. Každý z nás má nějakou míru důvěřivosti, která vychází z jeho vlastní životní zkušenosti. Zatímco kriminalita obecně klesá, celosvětově i celorepublikově, tak naopak roste kybernetická kriminalita. Různé typy podvodů a manipulací se přelily na internet. Některé prodejní akce jsou zakázané, ale na internetu stále pokračují v různých formách, ať už jde o podvodnou reklamu, inzzeráty nebo i spam, který obsahuje zavádějící informace, jenž nutí uživatele poslat finance.

► Jak si důvěřivost vysvětlujete?

Je to dáno tím, v jaké jsme situaci. Když jsme sami, v důchodovém věku, toužíme mít nějakou společnost, toužíme po partnerovi, po tom mít se dobře a být zabezpečeni. Představme si, že nám přijde e-mailem zpráva, která nám nabízí nejen, že zbohatneme, ale i partnerství – mít opět životního partnera. V poslední době jde většinou o zprávy, ve kterých nás kontaktuje voják nebo dokonce generálka armády (která se například vrací z mise v Afghánistánu či Sýrii) a shodou okolností se stěhuje do Evropy, do České republiky a hledá někoho, s kým by mohl nebo mohla sdílet stáří.

► Vždyť to vypadá podezřele...

Samozejmě. Pokud se pohybujeme ve světě internetu, je to klasická ukážka internetového podvodu, takzvaného romance scamu. Ale znova opakují, že se musíme vžít do situace seniora, který je v sociální izolaci, on tomu věří. Je to podobné jako dřív existovaly takzvané nigerijské dopisy. Někdo napsal, že potřebuje přelít zlato z Nigerie a nabízí deset procent z částky, když mu pomůžete uhradit poplatky za převod. Šlo řádově o desetitisíce korun, ale měli jste vidinu, že získáte miliony. Teď je to podobné.

► Přibývá takových případů?

Nevíme, jak jsou časté, ale přibývá případů, které jsou

policii hlášené. Problém je, že spousta lidí problém nenahlásí, stydí se, že udělali chybu. Pachatelé většinou nejsou dohledatelní. Jsou ze zemí Afriky nebo zemí, kde nejsme schopni protlačit právo. Samozřejmě v e-mailech nefigurují fiktivní vojáci, ale také například fiktivní lékaři, námořníci nebo dokonce muži, kteří provozují ropné vrty. Jen v posledním roce tento druh podvodu způsobil milionové škody a lidé, kteří finance neznámým pisatelům odeslali, je již nikdy nezískali zpět.

► Jak zjistit adresu seniora a ví, že jde právě o něj?

Osloví obrovské množství lidí na základě e-mail listů. Seniori strašně rádi přeposlají spam, a když dají přeposlat, tak se do toho spamu vloží i jejich e-mailová adresa a stačí, aby mailing list někdo zveřejnil, nasdílel, předal dále. Nejvíce žádané jsou aktivní e-mailové adresy živých osob, kterých je však v celkovém objemu spamu málo. Zatímco děti používají aktivně především messenger, sociální sítě a sociální média, seniori jdou e-mailovou cestou a velice rádi sdílejí různé druhy informací, pravdivých i nepravdivých.

► Jsou větším terčem podvodu muži nebo ženy?

Na sociálních sítích určitě muži. Jsou rozvedení, nemají partnerku či partnera a jsou bohatí. Muže třeba osloví krásná blondýnka s tím, že si přečetla, že je rozvedený a ona je taky sama. Píší si, pak přejdou k videochatu a k sexuálním praktikám přes webkameru, k obnažování. Vtip je v tom, že žena je fiktivní (muž vidí předtočená videa), a pachatel si celou dobu nahrává, co muž před webkamerou dělá. Jakmile vyděrač získá citlivý materiál, začne jej vydírat. Dotyčný muž platí a částky se zvyšují. Pachatel je většinou z Afriky nebo asijských zemí. Zatím se – podle mých informací – nestalo, že by vyděrač takováto videa skutečně zveřejnil. Důvod je jednoduchý, nechal by za sebou stopy, byl by potenciálně vysledovatelný. Samozřejmě pro muže je vydírání velmi nepřijemné a jsou ochotni za utajení intimních materiálů zaplatit.

► Jak by tedy náš profil na sociální síti měl vypadat?

Logika je taková, že by tam měly být věci, které nejsou

zneužitelné. Jméno a příjmení, ani povolání není problém. Ten přichází, když jsme příliš otevření a sdělujeme intimní, důvěrné informace.

► Stále platí, že nejrizikovější skupiny jsou děti a senioři?

Ano. U dětí je rizikovitost dána tím, že nemají dostatek zkušenosti a jejich vnímání soukromí je jiné, než bylo u generace před nimi – podstatně více osobních údajů veřejně sdílejí. Potíže nastávají především u online seznamování a obecně v komunikaci s cizími lidmi – osobní a citlivé materiály dítěte mohou být snadno zneužity, může dojít k sextingu, vydírání, manipulaci. Nejrozšířenějším rizikovým jevem u dětí je pak především kyberšikana, ta se vyskytuje přibližně na každé druhé škole v České republice.

► Jaké podoby kyberšikana má?

Nejběžnější forma je kyberšikana převážně verbální, která se projevuje pomocí různých druhů nadávek a urážlivých komentářů. Může být také koncentrována do podoby diskusní skupiny v prostředí sociální sítě, kterou si o oběti založí třeba její spolužáci. Zde pak oběť dehonstují. Verbální formu pak doplňuje kyberšikana realizovaná prostřednictvím fotografií a videa. Natočíme dítě v nějaké lechtivé situaci, materiál zveřejníme a začne-

“ Počty klientů online seznamek rostou. Další generace se takto budou seznamovat podstatně více.

me situaci komentovat a zážnam rozšiřovat. Je to nepřijemné, ale co se týče dopadu – nedosahuje svou intenzitou například takzvaného kybergroomingu, kdy je dítě v extrémní situaci schopno sáhnout si i až na život. U klasické kyberšikany není běžné, že by dítě páchalo sebevraždou. Je to jen výjimečná věc a ani v Česku žádný takový trend není. Problém nastává, když se do kyberšikany připojí sexuální prvek, sexting, intimita, nedej bože homosexualita, která se často využívá jako nástroj ataku na dítě – zpravidla chlapce.

► Jak je to na Hané?

Na Hané máme samozřejmě všechno, podvodů, útoků na děti, šikanu, zneužití in-

Foto: Petra Pášová/Hanácké noviny

Kamil Kopecký (*1977)

Vysokoškolský pedagog, vedoucí Centra prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého a vedoucí projektu E-Bezpečí. Centrum prevence je univerzitní pracoviště zaměřené na rizikové chování v prostředí internetu. E-Bezpečí je celonárodní projekt zaměřený na prevenci, vzdělávání, výzkum, intervenci a osvětu spojenou s rizikovým chováním na internetu a souvisejícími fenomény.

timních fotek. Internet nemá hranice a není regionálně ohraničen. Třeba na Prostějovsku evidujeme případ, kdy pachatel cíleně oslovil na internetu několik set dětí, vyhlákal z nich intimní materiály a vydíral je, šířil je dál. Už je odsouzený. Máme tady ale i případy, kdy muž založil své expřítelkyni falešný profil na sociální síti a pod jejím jménem nabízel erotické služby. Taky úniky intimních fotografií seniorů na internetu a podobně. Nedá říct, že se něco týká velkého města nebo vesnice. V Praze bude případů logicky víc, je to velké město, ale je jich hodně i u nás i v jiných částech republiky. Ročně s policií spolupracujeme na řešení desítek případů, online poradna E-Bezpečí (www.napisnam.cz) zachytí vždy přibližně tři sta problematických případů z celého Česka, asi dvacet procent předává k řešení policie. S policií se nám spolupracuje skvěle – poradna případ zachytí, poskytne oběti „první pomoc“, policie pak v případě podezření ze spáchání trestného činu případ převezme a dořeší po vlastní linii.

► Jak nás internet ovlivňuje?

Internet je skvělý informační zdroj, je jednoznačně pozitivní nástroj. Poskytuje nám nesmírné množství možností, umožňuje nám snadnou komunikaci, poskytuje nástroje a prostor pro naši kreativitu... Je to jednoduše „Brave New World“ – překrásný nový svět. Na druhou stranu nás logicky internetové technologie ovlivňují a zásadní dopad mají pak především na děti, které jsou v kontaktu s technologiemi a internetem od útlého dětství. Například mobilní telefon je pro dítě branou do fantastického světa plného zábavy a možností, je to prodloužená ruka dítěte, jeho věrný pomocník. Pomocí mobilu a internetu komunikujeme, seznamujeme se, bavíme se, učíme se, stírají se rozdíly mezi světem online a neonline, pro děti je online svět stejně skutečný jako je ten virtuální. Nicméně v současnosti žijeme obrovský experiment, děti vyrůstají od útlého věku pod silným vlivem technologie, nic podobného

si naše společnost v minulosti nevyzkoušela. U dětí se stále více projevuje závislost na informacích, které jsou dostupné díky internetu, odborně se tomu říká digitální amnézie (nebo také Google efekt), tedy máme tendenci zapomínat informace, které lze vyhledat prostřednictvím mobilního telefonu. Z mobilu se tak stává jakási externí paměť, kde si můžeme jakoukoli informaci snadno a rychle vyhledat. Stejně tak se proměnily vzory dětí, herce a zpěváky nahradili streameri, youtuberi, museři a influenceri.

► Děti jsou ve virtuálním světě jako doma, jsou i poučenější?

Mají povědomí o tom, že jsou na internetu nebezpečné věci. Problém nastává tehdy, když se to stane jim samotným, tehdy tápou, neví, co mají dělat a často jsou ovládané emocemi. Nedá se říct, že by byly méně poučenější, změníla se ale otevřenost v přístupu k informacím. Když dítě chce, najde informaci, kterou potřebuje. To v minulosti neexistovalo. My jsme se museli ptát učitele, rodiče. Teď si cokoli samy najdou.

► Předpokládám i intimní otázky...

Ano, v roce 2017 jsme se společností O2 Czech Republic zrealizovali výzkumnou sondu do světa dětí Sexting a rizikové seznamování českých dětí, ze které vyšlo, že primárním zdrojem informací o sexu je pro chlapce jednoznačně internet. U dívek pak o několik málo procent předběhla internet jejich matka. Zajímavá je úloha otce. Na něj se děti s žádostmi o informace o sexu a intimním životě neobracují. Úloha školy je z pohledu dětí minimální, přestože tam mají možnost diskutovat, stydí se.

► Vědí čeští rodiče o nebezpečí a umějí dítě ochránit?

Rodiče mají zájem o bezpečí svých dětí. Mají však problém s technikou, kdy neumějí zabezpečit počítač tak, aby se dítě nedostalo ke konkrétnímu typu obsahu třeba v rámci vyhledávání, neumí nastavit filtr na YouTube, aby dítě vidělo jen nezávadný obsah. Podle našeho letošního výzkumu zaměřeného na digitální rodičovství toto technické nastavení zvládne asi jen dvacet procent rodičů.

► Hitem posledních let je právě YouTube a Instagram. V čem je jejich kouzlo?

Spočívá v autentičnosti. My jsme měli jako vzor zpěváky, sportovce, herce, byli pro nás ale naprosto nedosažitelní. Neměli jsme šanci se jich dotknout, bavil se s nimi, být s nimi v těsném kontaktu. Dnešní hvězdy internetu jsou dětem věkově blíží, jejich projev je pro děti autentický, jako kdyby šlo o jejich kamarády nebo spolužáky. Youtuber dětem odepíše, promlouvá k nim, obsah cílí přímo na své followery, přisun informací (videí) je pravidelný. Rodiče často nechápou, co děti na světě youtuberů přitahuje, ale youtuberský obsah je z větší části určen především dětem, ne dospělým.

► Na internetu se seznamují i dospělí. Bude jich přibývat?

Počty klientů online seznamek pravděpodobně rostou a nastupující generace se budou v online prostředí seznamovat podstatně více než generace předchozí – je to jednoduší a často účinné. Některé aplikace, třeba Tinder, přistupují k seznámení docela jednoduše – pokud přetáhnete obrázek doprava, dáte někomu lajk, pokud doleva, tak jej ze seznámení vyřadíte, pokud vám lajk uživatel opětuje, můžete s ním začít komunikovat. Jednoduché. Jak však v realu seznámení dopadne, garantováno nemáte...